

Lublin, 23 października 2022 r.

Recenzja pracy doktorskiej mgr Mirosława Mielczarka

pt. Przygotowanie nieletnich opuszczających młodzieżowe ośrodki wychowawcze do samodzielnego życia

Recenzent: dr hab. Agnieszka Lewicka-Zelent, prof. uczelni

Miejsce pracy: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Data wykonania recenzji: 23.10.2022r.

Zgodnie z decyzją Rady Akademickiej Dolnośląskiej Szkoły Wyższej we Wrocławiu z dnia 6 października 2022 roku, przedkładam recenzję pracy doktorskiej mgr Mirosława Mielczarka. Dysertację doktorską pt. *Przygotowanie nieletnich opuszczających młodzieżowe ośrodki wychowawcze do samodzielnego życia* Doktorant zrealizował pod kierunkiem naukowym Pana dr hab. Daniela Kukli, prof. UJD oraz promotora pomocniczego Pani dr Eleny Korpuszenko.

Ogólne wrażenie i ocena treści zawartych w pracy doktorskiej są pozytywne. Doktorant skoncentrował się na teoriach pedagogicznych, prawniczych, socjologicznych i psychologicznych. Oznacza to, że można mówić o interdyscyplinarnym ujęciu zagadnień dotyczących usamodzielnienia się nieletnich przebywających w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych.

Praca jest bardzo obszerna. Liczy 465 stron, z czego Doktorant na 160 z nich zaprezentował studium teoretyczne na temat resocjalizacji nieletnich oraz osiągnięcia przez nich samodzielności życiowej, w autorskim ujęciu. Na kolejnych 30 stronach przedstawił podstawy metodologii badań własnych i 130 stronach - wyniki z badania własnego. Struktura pracy jest przejrzysta. Zachowano właściwą kolejność poszczególnych części dysertacji. Klasycznie praca składa się ze: wstępu, dwóch rozbudowanych rozdziałów teoretycznych, rozdziału metodologicznego i

poświęconego prezentacji wyników badania własnego. Następnie Doktorant przedstawił wnioski z badań i dyskusję, implikacje dla praktyki resocjalizacyjnej, a także krótkie zakończenie. Poza spisami tabel, wykresów i schematów, Autor pracy na 56 stronach zamieścił bibliografię – pozycje zwarte i ciągłe – oraz akty prawne i źródła internetowe. Uwieńczenie pracy stanowią załączniki z: autorskim Kwestionariuszem Analizy Dokumentów, wystandaryzowanymi narzędziami badawczymi oraz Dyspozycjami do wywiadu. Struktura rozprawy jest spójna. Część teoretyczna stanowi niespełna jedną drugą zawartości merytorycznej dysertacji (nie licząc bibliografii, spisów i aneksu) i dobrze spełnia swoją funkcję podłoża teoretycznego dla zagadnień podejmowanych w badaniu autorskim. Oznacza to, że Autor odnosi się do znanej wiedzy na temat opisywanych zjawisk, ale również prezentuje treści nowe, które są wynikiem przeprowadzonych badań własnych.

Pod względem formalnym, jak i technicznym, przedstawiona do recenzji praca doktorska spełnia wszystkie wymogi stawiane opracowaniom naukowym. Nie można wskazać rażących błędów w warstwach: merytorycznej, metodologicznej i empirycznej.

W mojej opinii podjęte przez Doktoranta zagadnienia zasługują na zainteresowanie badawcze. Porusza on bowiem ważne kwestie związane z funkcjonowaniem młodych ludzi wkraczających na samodzielną drogę życia. Młodzieży, która dotychczas nie umiała odpowiednio zweryfikować swoich celów i wartości życiowych. Sformułowane wnioski końcowe mogą zatem służyć nie tylko nauce, ale także, a może przede wszystkim, specjalistom pracującym z nieletnimi w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, czyli: pedagogom, psychologom, wychowawcom.

Jako pedagog resocjalizacyjny uważam, że na rynku wydawniczym zbyt rzadko porusza się tematy dotyczące praktycznych aspektów przygotowania nieletnich do życia w społeczeństwie, zwłaszcza tej młodzieży przybywającej w MOS czy MOW. Zdecydowanie przeważają publikacje prawnicze, w których podejmowana jest tematyka organizacyjno-prawnej działalności młodzieżowych ośrodków wychowawczych, w których podstawę stanowią akty normatywne. Oznacza to, że potrzeba więcej opracowań dotyczących psychospołecznego funkcjonowania nieletnich – teorii

i rekomendacji wyprowadzonych na podstawie przeprowadzonych badań naukowych. W centrum naszego zainteresowania badawczego musi być nieletni – osoba, która oczekuje/wymaga specyficznego rodzaju wsparcia w procesie dojrzewania do życia dorosłego. Pozostaje otwarte pytanie o źródła wiedzy o nieletnich. Oczywiście idealną sytuacją byłaby taka, w której uzyskujemy informacje, dane z różnych źródeł: od wychowawców, rodziców nieletnich, ich nauczycieli itp. Niezmiennie jednak, gdy chcemy wiedzieć, jakie są podstawowe potrzeby i oczekiwania nieletnich, musimy zapytać o nie samych zainteresowanych – nieletnich. W przypadku wychowanków MOW kontakt z rodzicami jest często utrudniony, a wychowawcy są na tyle zajęci realizacją konkretnych oddziaływań resocjalizacyjnych, że nie mają niestety czasu na uczestnictwo w różnorodnych badaniach naukowych. Trzeba mieć jednak świadomość, że bez ich wypowiedzi i opinii Autor dysertacji ma uboższą wiedzę na temat przygotowania młodzieży do samodzielnego życia.

Reasumując, uważam temat pracy doktorskiej przedstawionej do recenzji, za bardzo interesujący, inspirujący badawczo oraz innowacyjny na tle innych problemów dotyczących zagadnień związanych z funkcjonowaniem nieletnich przebywających w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych.

Część teoretyczna dysertacji została przygotowana rzetelnie, na podstawie wnikliwej analizy literatury przedmiotu. Autor wykorzystał liczne pozycje źródłowe, a wśród nich te uznawane za klasyczne, obcojęzyczne i najnowsze opracowania naukowe. Ta część pracy nie jest tylko i wyłącznie efektem omawiania znanych teorii a również krytycznej analizy źródeł literaturowych oraz internetowych i aktów normatywnych.

Na pierwszy rozdział dysertacji nt. *Resocjalizacja i usamodzielnienie nieletnich z MOW* składają się cztery podrozdziały. Doktorant podjął rozważania na temat resocjalizacji nieletnich w systemie instytucjonalno-prawnych w naszym kraju. Skoncentrował się jednak słusznie na zagadnieniach dotyczących usamodzielnienia nieletnich w MOW. Trafnie zdefiniował podstawowe pojęcia i terminy, kluczowe dla tematu pracy. Omówił wyniki ważnych badań naukowych z tego zakresu oraz wskazał na bariery utrudniające proces usamodzielnienia nieletnich z MOW. W moim

przekonaniu Autor wykazał się bardzo dobrą znajomością literatury związanej z poruszonymi kwestiami w tymże rozdziale dysertacji doktorskiej. Może warto byłoby, aby Autor podzielił omawiane treści na mniejsze podrozdziały. W obecnej postaci są one bardzo bogate i zróżnicowane merytorycznie. Analiza tekstu pozwala na wyróżnienie osobnych podrozdziałów w 1.1. dotyczących: podstawowej terminologii (Resocjalizacja i pojęcia pozostające w logicznym systemie pojęciowym oraz podstaw prawnych U.P.N. i przepisów na podstawie, których działają MOW). Zabrakło mi odwołania do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach z 2017 r. z późniejszymi zmianami w kontekście niedostosowania i zagrożenia niedostosowaniem społecznym. Autor zamierzając opublikować swoje wyniki badań w monografii musi także pamiętać o tegorocznych zmianach w U.P.N (nie odniósł się do nich, gdyż praca doktorska została złożona w czasie wprowadzania aktualnych zmian). Podobnie jak w podrozdziale 1.1., może warto wyodrębnić mniejsze podrozdziały w 1.2., np. funkcjonowanie młodzieży w wieku dorastania w kontekście psychologii rozwojowej z ukazaniem odchyleń od normy; zdefiniowanie terminów „usamodzielnienie” czy „samodzielność”; aspekty prawo-organizacyjne usamodzielnienia nieletnich w MOW. Osobiście brakuje mi w podrozdziale 1.3. czynników/zasobów ułatwiających proces usamodzielnienia nieletnich w MOW. Być może jednak Autor uznał, że prezentacja barier jednocześnie wskazuje na brakujące zasoby. Podrozdział 1.4. został opracowany rzetelnie, z wykorzystaniem wszystkich cennych danych i informacji na temat prowadzonych dotychczas badań w zakresie resocjalizacji nieletnich w aspekcie ich usamodzielnienia.

W rozdziale drugim nt. *Teoretyczne modele osiągnięcia samodzielności życiowej* Doktorant skupił się na modelach przygotowania młodzieży do życia dorosłego. Uwzględnił w swojej koncepcji planowania autorskiego badania cztery elementy składowe: życie rodzinne, pracę zawodową, społecznienie i obywatelstwo. Moim zdaniem bardzo szczegółowo i precyzyjnie określił ważne pojęcia oraz scharakteryzował czynniki warunkujące przygotowanie do samodzielnego życia w różnych jego wymiarach. Z uwagi na moje zainteresowania naukowe zabrakło mi jedynie odwołania do mediacji w sprawach nieletnich, stanowiących istotny zasób

w procesie osiągnięcia dojrzałości społecznej i emocjonalnej młodzieży. W tytule podrozdziału 2.1. jest prawdopodobnie błąd językowy „Przygotowanie do samodzielnego życia w rodzinie i jej założenia”.

Rozdział trzeci został poświęcony metodologicznym założeniom projektu badawczego. Doktorant już na wstępie zaznaczył, że wybrał strategię ilościowo-jakościową badań. Ogólnie należy uznać, że zrealizowane badania zostały dokładnie zaplanowane. Niemniej jednak mam kilka wątpliwości czy refleksji na temat podstaw metodologii badań autorskich. Na stronie 167 Autor zamieścił schemat (brak numeru) zatytułowany *Przedmiot badań własnych*. Moim zdaniem charakterystyka nieletnich z MOW nie stanowi przedmiotu badań, gdyż jak sam Autor pisze na str. 166 jest to usamodzielnienie. W dalszej części rozprawy cechy osób badanych nie zostały włączone do uwarunkowań usamodzielnienia. Osobiście włączyłabym charakterystykę nieletnich i młodzieży szkolnej do rozdziału III, a nie IV, w którym podjęto analizę wyników badań własnych.

Na stronie 168 Autor formułuje cele. Wątpliwość moją budzi jedynie zapis celu poznawczego, gdyż diagnoza służy poznaniu czegoś, opisowi przedmiotu badań własnych. Zdecydowanie nie mogę zgodzić się ze stwierdzeniem „Zadaniem procesu resocjalizacji, w tym usamodzielnienia, jest wyrównywanie tych deficytów, by jednostka mogła rozpocząć samodzielne dorosłe życie.” (s. 168). Nie możemy resocjalizacji ujmować tylko w kategorii likwidowania deficytów. Zabrakło mi wzmacniania zasobów i potencjałów nieletnich. Może warto także przeformułować językowo problem główny, który brzmi: *Jakie przygotowanie do samodzielnego życia przejawiają nieletni niedostosowani społecznie opuszczający MOW w porównaniu do młodzieży z grupy porównawczej? (np. W jakim stopniu i zakresie nieletni opuszczający MOW są przygotowani do życia?* – warto podkreślić, że są to opinie, oceny samych nieletnich na ten temat; czy sformułować pytanie o różnice między nieletnimi i młodzieżą szkolną w tym zakresie). W pytaniach szczegółowych pojęcie „predyktor” może błędnie sugerować, że Autor przeprowadził analizę regresji w celu ustalenia czynników warunkujących przygotowanie nieletnich z MOW do samodzielnego życia. Może warto przemyśleć również przeformułowanie pytań szczegółowych, w których

Autor dokonuje porównań (zadać pytanie o różnice), gdyż w części z prezentacją wyników badań autorskich Autor sięga po testy statystyczne służące uchwyceniu tych różnic. Przy takim zabiegu konieczne będzie sformułowanie hipotez roboczych, uzasadnionych teorią i wynikami dotychczasowych badań naukowych. Na str. 179-180 brakuje informacji o właściwościach psychometrycznych wykorzystanych narzędzi badawczych (trafności i rzetelności). Na str. 182 Autor podaje podział wyników stenowych na poziomy dla poszczególnych narzędzi – Czy są to podziały z podręczników narzędzi czy Autor sam ustalił poziomy? Zauważam nieścisłość w zaprezentowanych danych na str. 185 („Badania z grupą badawczą przeprowadzono w MOW typu resocjalizacyjno-wychowawczego, gdzie przebywają nieletni niedostosowani społecznie w normie intelektualnej.”) i na str. 189 („Do badań nie wybrano nieletnich z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim..”). Z czego wynikają dwa kryteria doboru grupy badawczej (przebywanie w MOW min. 3 lata; osoby, które w niedługim czasie (jakim?) miały opuścić MOW).

Autor rozprawy doktorskiej na 130 stronach opisał uzyskane wyniki badania własnego. Wyróżnił on pięć podrozdziałów odpowiadających poszczególnym pytaniom szczegółowym. Doktorant zgromadził obszerny materiał empiryczny, który poddał analizom statystycznym. W pierwszej części rozdziału IV dokonał charakterystyki uczestników badania uwzględniając różne ich cechy. Skoncentrował się jednak na grupie osób nieletnich, a nie młodzieży szkolnej, co jest słuszne. Osobiście zastanawiałabym się nad przeniesieniem podrozdziału 4.1. do rozdziału III. Ogólnie uważam, że Autor wykazał się znajomością wiedzy z zakresu statystyki, umiejętnością dokonywania analizy uzyskanych wyników badań i graficznego ich prezentowania. Mam jednak pytanie o „gimnazjum”, jako jeden z typów szkół, do jakiego uczęszczali badani. Szkoły te nie funkcjonują od kilku lat. Autor nie opisywał tendencji statystycznych dokonując porównania wyników nieletnich i młodzieży szkolnej (dlaczego?) (np. tab. 8, 10 itd.). Dokonuje porównania grup uwzględniając płeć, wiek, typ szkoły – nie stawia jednak pytań szczegółowych w części metodologicznej dysertacji. Cenne, porządkujące są podsumowania wszystkich podrozdziałów w rozdziale IV.

Autor rozprawy doktorskiej we wnioskach końcowych odniósł się do sformułowanych problemów (głównego i szczegółowych). Moim zdaniem niepotrzebnie przytaczał na tym poziomie dane procentowe. Może lepiej było sformułować ogólne wnioski i odpowiedzi na pytania badawcze. Udzielone odpowiedzi dotyczą różnic między grupami – ponownie zabrakło mi pytań o różnice i hipotez roboczych. Po analizie tej części pracy nie uzyskałam odpowiedzi na pytanie, czy nieletni uzyskali w jakimś zakresie lepsze wyniki od młodzieży szkolnej, czy mają jakieś zasoby? Bardzo ciekawa, pogłębiona jest dyskusja wyników.

Moim zdaniem bardzo ważne są sformułowane rekomendacje, zalecenia dla praktyki resocjalizacji nieletnich, z perspektywy pracy specjalistów.

Reasumując, moje uwagi, wątpliwości nie umniejszają wartości ocenianej przeze mnie dysertacji doktorskiej. Mają one na celu jedynie zwrócenie uwagi Doktoranta na ważne kwestie, które warto rozważyć podczas przygotowania monografii autorskiej.

Zrealizowany projekt doktorski spełnia warunki określone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r., o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r., nr 65, poz. 595 z późn. zm.). Dysertacja doktorska Pana mgr. Mirosława Mielczarka spełnia w pełni wymogi stawiane pracom doktorskim w dyscyplinie pedagogika. Stawiam wniosek o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Agnieszka Szewko-Relent

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry should be supported by a valid receipt or invoice. This ensures transparency and allows for easy verification of the data.

In the second section, the author outlines the various methods used to collect and analyze the data. This includes both primary and secondary data collection techniques. The primary data was gathered through direct observation and interviews, while secondary data was obtained from existing reports and databases.

The third part of the document details the statistical analysis performed on the collected data. It describes the use of descriptive statistics to summarize the data and inferential statistics to test hypotheses. The results of these analyses are presented in a clear and concise manner, highlighting the key findings of the study.

Finally, the document concludes with a discussion of the implications of the findings and offers recommendations for future research. It suggests that further studies should be conducted to explore the long-term effects of the interventions and to identify additional factors that may influence the outcomes.